

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת ראה, תשס"ד
מספר 561מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

על ההיתר לאכילת בשר

"כי ירחיב ה' א-להיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר כי תאווה נפשך לאכל בשר, בכל אות נפשך תאכל בשר" (יב:כ). על פסוק זה, המתיר לעם ישראל לאכול בשר כרצונו, מביאה הגמרא שני פירושים:

א. רבי ישמעאל אומר: "לא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאוה, שבתחילה נאסר להם בשר תאוה, משנכנסו לארץ הותר להם בשר תאוה, ועכשיו שגלו יכול יחזרו לאיסורן הראשון? לכך שנינו לעולם שוחטין".¹

ב. רבי עקיבא סבור: "לא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה, שבתחילה הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה, ועכשיו שגלו יכול יחזרו להיתרן הראשון? לכך שנינו לעולם שוחטין".

לשיטת ר"ע לא נאסרה אכילת בשר חולין עד זמן כניסתם לארץ, ואולם הותרו לאכול במדבר רק על ידי נחירה, ומי שרצה לשחוט התחייב להקדיש את הבהמה ואחר כך לאכלה בקודש. וזה לשון הרמב"ם ההולך בעקבות ר"ע ואומר:²

כשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החולין אלא היו נותרין (ממיתין את הבהמה על ידי דקירה במכשיר חד) או שוחטין ואוכלין כשאר האומות, ונצטוו במדבר שכל הרוצה לשחוט לא ישחוט אלא שלמים שנאמר³ 'איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור... ואל פתח אהל מועד... למען אשר יביאו... וזבחו זבחי שלמים לה', אבל הרוצה לנחור ולאכול במדבר היה נותר. הרמב"ם פוסק אפוא כרבי עקיבא. המאירי⁴ פסק כרבי ישמעאל, ושיטתו של רבי ישמעאל נתקבלה להלכה על ידי רוב הפוסקים, כפי שכותב רש"ר הירש. בהמשך מביא התלמוד סייג להיתר אכילת בשר:⁵

'כי ירחיב ה' א-להיך את גבולך' למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון. יכול יקח אדם מן השוק ויאכל ת"ל (דב' יב:כא) 'וזבחת מבקרך ומצאנך'. יכול יזבח כל בקרו ויאכל כל צאנו ויאכל ת"ל 'מבקרך' ולא כל בקרך 'מצאנך' ולא כל צאנך, מכאן אמר רבי אלעזר בן עזריה מי שיש לו מנה יקח לפסו (לקדרתו) ליטרא ירק, עשרה מנה יקח לפסו ליטרא דגים, חמישים מנה יקח לפסו ליטרא בשר מאה מנה ישפתו לו קדירה בכל יום.

אסור לו לאדם לעורר את תאוות הבשר בנפשו כפי שעשו בני ישראל בקברות התאוה ונענשו על כך; הותר לו לאכול רק בשעה שנפשו תאבה מעצמה לבשר.

¹ חולין טז, ע"ב. הכוונה לדברי המשנה האומרת "הכל שוחטין ולעולם שוחטין". לשיטת ר"ע עד זמן זה ניתן היה לזבוח בהמות ולאוכלן רק אם הובאו כקרבן לה.

² הלכות שחיטה ד, יז.

³ ויק' יז:ג-ה.

⁴ "בית הבחירה" על מסכת חולין, בהוצאת מכון התלמוד הישראלי, "בשלח" עמ' ס.

⁵ חולין פד, ע"א.

הראי"ה קוק בספרו "חזון הצמחונות והשלום"⁶ מבאר שבהיתר לאכילת בשר חבויה התייחסות לאות נפשו של האוכל בשר, כאל חולשה:

בבוא היתר התורה לאכילת בשר אחרי קדושת המצוות במתן תורה, האריכה בהצעת הדברים 'ואמרת אכלה בשר כי תאווה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר' (דב' יב:כ). יש כאן גערת חכם נסתרת והערה גבולית. כלומר, כל זמן שמוסריותך הפנימית לא תקוץ באכילת בשר בעלי חיים, כמו שכבר את קץ מבשר אדם - שעל כן לא הוצרכה תורה לכתוב עליו איסור מפורש, שאין האדם צריך אזהרה על מה שקנה לו כבר מושג טבעי בזה, שזהו כמפורש - שבבא התור של המצב המוסרי האנושי לשקץ בשר בעלי חיים מפני הגועל המוסרי שיש בו, הלא אז לא תאווה נפשך לאכול בשר ולא תאכל שהרי דברי תורה נדרשים מכלל לאו הן ומכלל הן לאו.

בהמשך מבאר הרב, כי כאשר יתעלה האדם יחוש כי עוול הוא ליטול את חייהם של עוף או חיה: "עם רום מעלתו יגיע גם מרום שלמותו אל השלום". בשמו של האר"י זצ"ל מובא כי יש לאכילת בשר בהמה על-ידי האדם תפקיד. לאדם הראשון נאסר הבשר כיוון שהבהמות היו אז מתוקנות, וכשחטא אדם הראשון וגם בעלי החיים אכלו מעץ הדעת ונתקלקלו - באה אכילת האדם לתקן ולברור מתוכם כל ביוורי ניצוצי הקדושה מכל הבחינות: דומם, צומח, חי - להעלותם מעלה מעלה. כאשר האדם מכוון לשם שמים ולקיום מצוות, מעלה הוא את הבשר שאותו הוא אוכל ומרומם אותו.

הרב שאר ישוב הכהן שליט"א, רבה של העיר חיפה, מספר⁷ על פגישה שהייתה בינו לבין האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל. האדמו"ר, שהתחבא אצל סבו של הרב שאר ישוב הכהן לאחר המהפכה הבולשביקית, פנה ואמר: "והלא אתכם אני מבין ואין עליכם קושיא מעשה אבותיכם בידכם (שאתם נוהגים שלא לאכול בשר), אבל על אביכם הצדיק הקדוש תמהני כיצד הוא פוטר עצמו מעבודת הקודש של העלאת ניצוצות" (אביו של הרב היה רבי דוד הכהן "הנזיר"). הרב שאר ישוב מעיד על עצמו כי באותו רגע זכה להארה מיוחדת להגן על דרך הקודש של אביו, ושאל את כ"ק האדמו"ר אם יש שם הספר "שדי חמד". הוא נענה מיד במאור פנים והספר נמסר לידו בערך "אכילת בשר". מיד דפדף והביא את שכתב המחבר. בראשית דברו ציין כי כמה גדולים התירו לאכול בשר בזמן הזה בדיעבד, ואחר כך כתב: "אבל אשרי מי שיוכל למנוע עצמו".⁸ והוסיף בשם האר"י שאמר כי אשרי מי שאפשר לו לפרוש כל השבוע מבשר ויין, ובשבת רשות היא ולא חובה, שהרי אמרו "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות". האדמו"ר עיין בדברים וחיוך של נהרה נשתפך על פניו, ואמר "נצחוני בני..." שהרי כל עיקר העניין נתייסד על פי רבותינו בעלי הקבלה, והם עצמם אבות העולם שיבחו את הנמנעים מכך.

כידוע נאסר על עם הארץ לאכול בשר, שנאמר "וזאת תורת הבהמה והעוף" (ויק' יא:מו) – כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף.⁹ סיבות רבות על דרך הפשט והסוד נאמרו באיסור זה: הגאונים והראשונים פירשו שכוונת האיסור למנוע מעם הארץ שאינו יודע הלכות שחיטה ובדיקה להיכשל באיסורי נבלות וטרפות. אין הוא יכול לאכול בשר בלי שיהיה בן תורה בסביבתו שידריכו לבל ייכשל.¹⁰ בעלי תורת הסוד כדוגמת המהר"ל, סבורים כי איסור זה נובע מהיות עם הארץ במדרגת בעלי החיים ואולי פחות מהם, ולכן אין לו היתר לאכול מהם. ולכן על אדם הראשון נאסר לאכול בשר, ונח וצאצאיו שעלו במדרגה – הותרה להם אכילת בשר. סיבה זו מצטרפת לדברי האר"י, הסבור כי בידי עם הארץ אין את הכוחות להעלות את הניצוצות כי אין בו את כוח התורה והקדושה, ולכן אין לו היתר לאכול בשר.¹¹

ואם כן, על פי דברים אלו של בעלי הפשט והדרש רק האדם המתקן בידע ההלכתי שלו או בקדושתו וביכולתו להתעלות מעל הבהמה ולהעלותה עמו, רק הוא רשאי לאכול בשר. אדם שכזה, אומר הרב קוק כמצוין לעיל, לא יאבה לאכול בשר מפאת הבנתו את הפשע שבנטילת חיי הבהמה.

וכתב ה'חתם סופר' בדרשותיו בלשון זו:

⁶ שכתב לע"נ נכדו, בהוצאת נזר דוד, ירושלים תשמ"ג, עמ' יא.

⁷ בהקדמה לספר "חיתו ארץ" שחיבר הרב מנחם סלי בהוצאת שם.

⁸ הרב חיים חזקיהו מדיני, "שדי חמד", פרק ד, הוצאת קהת, עמ' תרצא.

⁹ פסחים מט, ע"ב.

¹⁰ תשובת ר"ש גאון מובאת בר"ן לפסחים מט ב; שו"ת רמ"א, ס' סב; שו"ת רדב"ז, ס' תשצו; ועוד.

¹¹ "ספר הליקוטים", פרשת "בראשית", עמ' ב.

'כי ירחיב ה' א-להיך את גְּבֻלְךָ' - שכבר כיבשת כל כוחות הנפש, וסרה ממך תאוות הגוף, 'ואמרת אכלה בשר' - אז מתעורר בקרבך רצון לאכול בשר, בוודאי הוא - 'כי תאוה נפשך לאכל בשר' - מנפש המשכלת היא תאוה זו, ולא מן הגוף העכור. שמאת ה' נשלחה בקרבך תאוה זו להעלות ניצוצי קדושה באכילה זו. ואז 'בכל אות נפשך תאכל בשר' - לא יוסיף עצב עמה כיון שקדושה היא אכילה זו.

בפסוק נאמר "בכל אות נפשך תאכל בשר" ולא נאמר בכל אות גופך. איזוהי אות הנפש האמורה אצל האיש הישראלי? "ואהבת את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך" (דב' ו:ה). רק אכילת בשר שלא תפגום את אות הנפש מותרת לכם.

דורנו הוא דור של שפע ורצון להגשמת מאוויים אישיים רבים ובאופן מהיר. אולי ניתן לומר כי המגבלות והסייגים על אכילת בשר לא ללמד על עצמם יצאו אלא על הכלל כולו יצאו. לא רק בבשר, שבו קיים עניין התאוות האדם לאוכל (בשר תאוה), אלא בכל עניין ועניין גשמי כמו האכילה, יש לנסות ולמעט את החלק היצרי ולשלב בו רגש וכוונה עליונה עד כמה שידנו משגת.

מרדכי גולדשטיין

פתח- תקוה

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע